

Nr 35.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av medel till fonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift m. m.; given Stockholms slott den 29 september 1939.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 september 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, finans- och handelsdepartementen anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp:

I den till innevarande års urtima riksdag avlätna propositionen nr 1 med förslag till tilläggsstat I har Kungl. Maj:t under kapitalinvesteringar, statens utlåningsfonder, föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet till Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift å tilläggsstat I för budgetåret 1939/40 beräkna ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor. Jag torde nu ånyo få anmäla detta ärende för Kungl. Maj:t.

Genom beslut vid 1932 års riksdag (prop. nr 212; R. skr. nr 158) inrättades lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift. I sammanhang

härmed anvisades såsom kapital för fonden för budgetåret 1932/33 under utgifter för kapitalökning, statens utlåningsfonder, ett reservationsanslag av 200,000 kronor. Vid 1933 års riksdag (prop. nr 189; R. skr. nr 210) anvisades för budgetåret 1933/34 såsom kapitalökning för fonden ytterligare ett reservationsanslag av 500,000 kronor. Å fonden tillgängliga medel utgöra för närvarande omkring 195,000 kronor.

Bestämmelserna rörande erhållande av lån från fonden finnas upptagna i kungörelsen den 20 maj 1932 (nr 121), vilken ändrats genom kungörelsen nr 601/1937. Enligt nämnda kungörelser må lån från fonden beviljas för inköp av gasgeneratorer för motordrift med inhemskt bränsle att, för användning inom landet, monteras å automobil, traktor eller annan mobil eller stationär motor. Lån från fonden utbetalas till belopp motsvarande den verkliga kostnaden för anskaffande av gasgenerator med tillhörande reningsapparater och gaskylare jämte kostnad för anordningarnas anbringande, dock högst 1,000 kronor. Lånet skall återbetalas med en femtedel årligen, varjämte årlig ränta skall erläggas med 4.5 procent. För de lån, som utbetalades under budgetåret 1932/33, lämnades befrielse från erläggande av ränta under två år från lyftningsdagen. Jämlikt bestämmelserna i kungörelsen nr 601/1937 utgör räntan för lån ur fonden numera 4 procent.

Frågan om möjligheterna att under krig eller vid avspärrning eller försvårad tillförsel i större omfattning kunna begagna gasgeneratorer för motordrift har sedan länge varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet.

Den 15 januari 1937 tillkallade chefen för försvarsdepartementet sålunda såsom sakkunniga för verkställande av utredning rörande frågan om generatorgassystemets användning för drift av motorfordon verkställande direktören i ingenjörsvetenskapsakademien kommerserådet Axel F. Enström, tillika ordförande, samt direktören Gunnar K. H. Andersson i Stockholm och ombudsmannen i Värmlands skogsägareförening F. O. Andersson i Karlstad.

Med skrivelse den 9 december 1937 avgåvo de sakkunniga, vilka antagit benämningen 1937 års gasgeneratorkommitté, betänkande med vissa förslag i ämnet. I betänkandet framlades följande förslag, nämligen *dels* om ändringar i nu gällande bestämmelser om bilskatteavdrag, *dels* om ändringar i nuvarande bestämmelser om villkor för erhållande av lån för inköp av gasgeneratorer, *dels* om anvisande av medel för utbildningskurser för mekaniker och förare till generatorgasdrivna motorfordon, *dels* om anvisande av 748,000 kronor för anskaffande av sådana fordon till armén, *dels* om anvisande av medel till ingenjörsvetenskapsakademien för fortsatt forskningsarbete rörande generatorgasdrivna motorfordons arbetssätt vid användning av kompressor, *dels* ock om anvisande av 30,000 kronor att ställas till skogsägareföreningarnas riksförbunds förfogande för vidtagande av åtgärder i och för framställning och tillhandahållande av för generatorgasdrivna motorfordon lämpliga träkol. Sistnämnda förslag föranledde proposition (nr 252) till 1938 års riksdag, vilken proposition bifölls av riksdagen (R. skr. nr 187). Riksdagen medgav tillika i anledning av proposition nr 13, att av förslags-

anslaget till oförutsedda utgifter för budgetåret 1937/38 finge tagas i anspråk ett belopp av högst 25,000 kronor till bestridande av kostnaderna för anordnande av vissa försök med generatorgasdrivna automobiler (R. skr. nr 64).

Sedermåra har kommittén i ett den 7 februari 1939 avgivet betänkande framlagt resultatet av sina undersökningar och försök med generatorgasdrivna motorfordon.

I skrivelse den 25 februari 1939 till chefen för försvarsdepartementet, vilken skrivelse överlämnats till jordbruksdepartementet, har kommittén därefter hemställt om vissa ytterligare ändringar i bestämmelserna angående lån från fonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift.

Kommittén har därefter i ett den 8 juli 1939 avgivet betänkande framställt bland annat följande förslag. Lånefonden för inköp av gasgeneratorer borde tillföras ett belopp av 500,000 kronor. Generatorgasdrivna traktorer borde anskaffas till tio lantbruksskolor. Härför torde ett belopp av 200,000 kronor böra ställas till förfogande. Åt statens maskin- och redskapsprovningsanstalter borde uppdragas att fortsätta utredningsarbetet beträffande jordbrukstraktorer, för vilket ändamål 30,000 kronor borde anvisas.

Över sistberörda betänkande ha yttranden avgivits av ett stort antal myndigheter, korporationer och företag.

Jämligt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade statsrådet och chefen för handelsdepartementet den 6 september 1939 såsom sakkunniga kommerserådet Enström, direktör Gunnar Andersson och ombudsmannen F. O. Andersson ävensom löjtnanten A. L. Cassler, teknologie doktorn Nils Gustafsson och jägmästaren E. A. Lindh med uppgift att vara rådgivande organ i gasgeneratorfrågor, att följa utvecklingen på området, att utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till åtgärder för snabb övergång till gasgenerator drift för förbränningsmotorer samt att i övrigt fullgöra de uppgifter, som Kungl. Maj:t eller chefen för handelsdepartementet uppdroge åt de sakkunniga.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen gengasnämnden, ha i skrivelse den 11 september 1939 hemställt om vidtagande av vissa åtgärder, vilka i huvudsak ansluta sig till de i betänkandet den 8 juli 1939 framförda förslagen.

Kungl. Maj:t har sedermera den 22 september 1939 medgivit, att statsbidrag i vissa fall må utlämnas för anläggning av kolugnar. Där ej annorledes bestämmes, kan, enligt beslutet, till företag, som för bedrivande av ugnskolning till avsalu är i behov därav, utgå statsbidrag utan återbetalningsskyldighet med en tredjedel av anläggningskostnaderna för varje ugn, dock högst 700 kronor.

Innan jag närmare ingår på generatorgaskommitténs olika förslag torde här få lämnas en redogörelse för resultaten av kommitténs undersökningar och försök. I sitt den 7 februari 1939 avgivna betänkande har kommittén härom sammanfattningsvis anført:

De praktiska kontrollproven med generatorgaskörning (utan kompressor) ha visat, att generatorgassystemet är användbart för drift av motorer och

motorfordon och att sålunda landet i detta system äger en synnerligen värdefull reserv för bränslebehovets tillgodoseende vid såväl stationära motorer som motorfordon. I förhållande till flytande bränslen blir driften mera komplicerad och fordrar kunnig och intresserad personal liksom körningen av ett generatorgasdrivet fordon kräver sin speciella körteknik. De under försökstiden inträffade driftstörningarna på gasgeneratoraggregatet ha i allmänhet kunnat avhjälpas av föraren.

De ekonomiska kontrollproven med generatorgaskörning (utan kompressor) ha givit vid handen, att vid sådan trafik, där den årliga körsträckan går upp till mera än ungefär 2,000 mil, äro kostnaderna för generatorgasdrift med nuvarande prisläge i allmänhet lägre än vid bensindrift.

Härvid har emellertid icke hänsyn tagits till minskad lastförmåga på grund av aggregatets vikt eller eventuellt minskad medelhastighet. Vid fordon, där den maximala lastkapaciteten ofta uttages, blir den totalt transporterade godsmängden härigenom något reducerad.

Även om hänsyn tages till den erforderliga tiden för aggregatets skötsel, medför generatorgasdrift i jämförelse med bensindrift ett ökat besvär, som ej går att uttrycka i penningar. För vissa långa och sammanhängande transporter synes dock denna olägenhet uppvägas av en icke obetydlig extrainkomst på grund av de lägre bränslekostnaderna. Vid korta transporter och långa uppehåll ökas emellertid bränsleförbrukningen vid generatorgasdrift, så att besparing i bränslekostnaderna endast kan uppkomma vid självproduktion av träkolet eller ett extremt lågt träkolspris.

Generatorgasdrift vid jordbrukstraktorer (utan kompressor) har vid en traktortyp visat sig fullt användbar. Ekonomiskt tillfredsställande resultat i jämförelse med fotogendrift kan dock endast uppnås i enstaka fall vid särskilt lång årlig utnyttningstid av traktorn, något som emellertid i vårt land torde vara mindre vanligt.

Vid generatorgaskörning och kompressormatning bli fordonets köregenskaper i stort sett lika med köregenskaperna hos ett bensindrivet fordon. Huru driftskostnaden påverkas kan endast avgöras efter ytterligare körprov. Anskaffningskostnaden för kompressorn och däremot svarande årliga kostnader tillkomma, men i övrigt synes ingen anledning föreligga att antaga, att icke de ekonomiska förhållandena skola ställa sig väl så gynnsamma med kompressordrift.

Undersökningarna ha visat, att generatorgasdrift av bilar med eller utan kompressor ur teknisk synpunkt numera kan betecknas såsom fullt användbar.

Kommitténs förslag rörande ändrade villkor för lån från förenämnda lånefond för inköp av gasgeneratorer sådant som kommittén slutligen utformade detsamma innebär, att lån skulle få beviljas upp till 80 procent av anskaffnings- och monteringskostnaderna, dock högst 2,000 kronor, samt att räntebefrielse skulle medgivas under de två första åren efter lånets lyftande. Tidigare hade kommittén även påyrkat en sänkning av räntan från 4 till 3 procent.

Kommittén har jämväl hemställt, att ett belopp av 500,000 kronor måtte tillföras fonden såsom kapitalökning.

Såsom motivering till sitt förslag har kommittén — efter att ha berört vissa mindre goda erfarenheter, som under åren 1932—1933 gjorts med generatorgasdrift — i huvudsak anfört följande.

Förutsättningarna för vinnande av tillfredsställande resultat med generatorgasdrift äro helt annorlunda nu än mot hösten 1932 och våren 1933. Från

enskilda fordonsägare har under den sista tiden kunnat spåras ett ökat intresse för generatorgasdrift. Sålunda har under hösten 1938 levererats 10 gasgeneratoraggregat till enskilda fordonsägare, av vilka 4 haft generatorgasdrivna motorfordon sedan 1933—1935.

Vid de förhandlingar, som kommittén fört med representanter för motorfordonsägare, har med skärpa framhållits att, därest användningen av generatorgasdrivna motorfordon skall få någon större omfattning, fordras att lånevillkoren förbättras.

Kommittén anser det emellertid nödvändigt, att en med generatorgasdrift förtrogen statens representant i varje särskilt fall bedömer låneframställningen, så att i största möjliga utsträckning förhindras anskaffning av aggregat till fordon, där förutsättningarna för generatorgasdrift saknas. Intill dess en sådan permanent kontrollinstitution kan sättas i verkställighet kan densamma handhavas av 1937 års gasgeneratorkommitté. I den mån låneframställningen gäller medlemmar av Bilägarnas inköpscentral, har styrelsen för denna sammanslutning förklarat sig villig biträda såväl med tillsyn över låntagare som med förmedling av låneformalitetserna.

Kommittén anser sig icke böra upprätthålla kravet på en omedelbar sänkning av räntefoten i betraktande av att sådana ändringar i lånebestämmelserna som att lånesumman ökas till 2,000 kronor och räntebefrielse erhålles under de två första åren torde i och för sig stimulera till lånefondens utnyttjande. Därest lånefonden — 200,000 kronor — utnyttjades i sin helhet på det sätt kommittén föreslagit, skulle räntebefrielserna medföra en utgift för staten av 8,000 kronor per år eller tillsammans 16,000 kronor.

Enligt gällande bestämmelser för reservationsanslags användning står den år 1933 anvisade kapitalökningen å 500,000 kronor ej längre till förfogande. Då lånefonden enligt kommitténs förslag endast skulle räcka för 100 lån, torde en kapitalökning i sinom tid bliva erforderlig, vartill kommittén kan återkomma.

Bilägarnas inköpscentral har i en promemoria den 6 mars 1939 förklarat sig villig att i olika hänseenden stödja och underlätta nu ifrågavarande låneverksamhet.

Gengasnämnden har i skrivelsen den 11 september 1939 hemställt, att såsom kapitalökning för ifrågavarande fond måtte anvisas ett belopp av 2,000,000 kronor. Därjämte har nämnden förutsatt, att beviljande av lån göres beroende av nämndens tillstyrkan.

Kommittén har i fråga om förslaget om inköp av generatorgasdrivna jordbrukstraktorer till lantbruksskolorna i sitt betänkande den 8 juli 1939 anfört i huvudsak följande.

Kommittén framhöll i betänkandet den 9 december 1937, att generatorgasdriften endast torde bli lönande för de större jordbruken, där tillräcklig lång utnyttjningstid av traktor årligen kunde påräknas.

Detta har bekräftats av de prov med jordbrukstraktorer, som av kommittén utförts under sommaren 1938. För att icke kostnaderna vid generatorgasdrift skola bli större än vid fotogendrift erfordras 1,000 körtimmar årligen. Vid kortare användningstid kunna nämligen besparingarna i bränsle- och smörjöljekostnader i regel icke med nuvarande priser täcka de ökade utgifterna för ränta, amortering, underhåll och ökat skötselarbete.

Eftersom fordonsskatt icke förekommer för jordbrukstraktorer, har ej heller traktorägaren samma ekonomiska fördelar som en bilägare, om han

övergår till generatorgasdrift. Av de för närvarande befintliga lättnaderna är det alltså endast länefonden, som traktorägaren kan utnyttja.

Då det emellertid är önskvärt, att även generatorgasdrivna jordbrukstraktorer komma till användning för att man skall vinna erfarenhet om driften och kunna utbilda personal för materielens handhavande, måste särskilda åtgärder vidtagas.

För att möjliggöra en ökad kännedom om generatorgasdriftens möjligheter vid jordbrukstraktorer anser kommittén det önskvärt, att bland annat landets lantbruksskolor (till ett antal av 10 st.) utrustas med vardera minst 2 generatorgasdrivna traktorer. Härigenom beredes möjlighet för dels undervisning för skolornas ordinarie elever, dels anordnandet av kortare demonstrationskurser för andra intresserade. Kostnaderna för anskaffning torde böra beräknas för en större och en mindre traktor. Inköpspriset inklusive monterat aggregat uppskattas till 8,000 resp. 6,000 kronor. Vidare bör för drift och underhåll samt för demonstrationsändamål ställas ett engångsbelopp av 6,000 kronor till förfogande eller tillsammans 20,000 kronor för vardera skolan.

Rörande förslaget om anvisande av medel för fortsätta försök vid statens maskin- och redskapsprovningsanstalter har kommittén yttrat bland annat:

Erfarenheten vid proven med traktorer har givit vid handen, att tillräcklig uppmärksamhet hittills icke ägnats insugningsrörets ändring vid gasdrift och startförmågan direkt på gas. Då flertalet traktorer importeras från Amerika (de svenska äro såvitt bekant 2-takts tändkulemotorer, som för omändring till gasdrift kräva omfattande arbeten, och vilka därför ej i första hand böra ifrågakomma), kan man ej påräkna att traktorfabrikanternas agenter här i landet komma att bidra till modifiering av traktorerna för övergång till generatorgasdrift. Ej heller kunna generatorfirmorna med hänsyn till den mycket ringa efterfrågan på aggregat för jordbrukstraktorer tänkas ha möjlighet att förbereda erforderliga ändringar på ett flertal traktorer. Med hänsyn till frågans betydelse såväl ur beredskapssynpunkt som dess ekonomiska betydelse för skogsbruket genom att användning av generatoraggregat möjliggör tillvaratagandet av vedavfall anser kommittén det nödvändigt, att staten själv vidtager förberedelser för omändring av härför lämpliga traktortyper. Detta arbete bör uppdragas åt statens maskin- och redskapsprovningsanstalter, som besitter den största erfarenheten på området från tidigare undersökningar av generatorgasdrivna traktorer såväl från åren 1932—33 som sistlidna vinter 1939. Undersökningsarbetet bör avse dels konstruerandet av för gasdrift lämpliga förändringar på insugnings- och avgasrör, dels ändringar av för gasarens plats, dels ökning av kompressionsförhållandet och i samband härmed erforderliga förändringar av tändsystemet, dels ock utredning angående möjligheterna att starta traktorn direkt på generatorgas. För nämnda utredning torde högst 30,000 kronor böra ställas till statens maskin- och redskapsprovningsanstalters förfogande. Härvid har kommittén efter samråd med statens maskin- och redskapsprovningsanstalt i Ultuna förutsatt, att högst 10 olika traktortyper bli föremål för undersökning och att kostnaderna för varje traktor i medeltal belöpa sig på 3,000 kronor. Kommittén har härvid även utgått från, att traktorfirmorna utan kostnad ställa lämpliga traktorer till förfogande.

I de över betänkandet den 8 juli 1939 avgivna *yttrandena* ha kommitténs nu ifrågavarande förslag i allmänhet vunnit anslutning.

I fråga om förslaget angående ändrade villkor för lån från lånefonden för inköp av gasgeneratorer har i yttrandena i huvudsak upptagits följande.

Statskontoret har förklarat sig icke vilja göra någon erinran mot en höjning av lånebeloppet till 80 procent av anskaffnings- och monteringskostnaderna, liksom ej heller mot att räntefrihet under två år medgäves å lån från fonden. Statskontoret har emellertid påpekat, att ett medgivande av räntefrihet enligt gällande regler för kapitalinvestering i statens utlåningsfonder borde föranleda en avskrivning av fondens kapital i förhållande till fondmedlens försämring.

Kommerskollegium har anfört i huvudsak följande.

Kommerskollegium vill för sin del tillstyrka, att lånebeloppet må beräknas på sätt, som av de sakkunniga föreslagits. Bland de kostnader, till vilka skall tagas hänsyn vid lånebeloppets beräkning, torde även böra inräknas kostnaderna för ändring av motor och av fordonet m. m. i de fall, då sådan ändring är erforderlig.

Kommerskollegium vill erinra, att räntefrihet åtnjöts under två år för de lån, som från fonden utlämnades under det första år, då ifrågavarande låneverksamhet bedrevs. En liknande räntefrihet synes även nu vara lämplig. Den torde tills vidare kunna begränsas till nya lån, utlämnade under tiden till och med den 31 december 1940.

Låneräntan är för närvarande 4 procent årligen. Kollegium har — innan nuvarande internationella läge inträdde — med hänsyn till det allmänna ränteläget funnit påkallat, att räntan måtte sänkas för såväl ifrågavarande lån som åtskilliga andra lån, vilka falla under kollegii handläggning. Kollegium har hyst förhoppningar, att det skulle visa sig möjligt att utverka nedsättning av ifrågavarande räntesatser till högst 3.5 procent från och med den 1 juli 1940. Med hänsyn till nu rådande förhållanden har kollegium emellertid ansett sig tills vidare böra avstå från att göra framställning här om.

Enligt nuvarande bestämmelser skola lånen amorteras under fem år från lyftandet. Kollegium vill ifrågasätta, huruvida icke, liksom är fallet med lån från statens hantverkslånefond, lånetiden bör utsträckas till sex år och första året lämnas amorteringsfritt.

De sakkunniga föreslå vidare, att lånefonden måtte ökas med ett belopp av 500,000 kronor till i allt 700,000 kronor. Enligt de föreslagna ändrade bestämmelserna, enligt vilka lånebeloppet skulle komma att utgöra högst 2,000 kronor, skulle sålunda lånefonden komma att vara tillräcklig för minst 350 nya lån. Möjligen skulle med nu gällande priser och beräknade monteringskostnader m. m. till och med kunna utlämnas minst 400 lån. Skulle flytande bränslen komma att saknas eller åtminstone tillgången bli mycket knapp under någon längre tid, torde dock lånebehovet kunna antagas bli avsevärt större, även om man förutsätter, att kanske större delen av anskaffningen av gasgeneratoraggregat kommer att ske utan anlitande av lån från staten.

En kalkyl över lånebehovet ställer sig givetvis mycket vanskelig. Om man utgår från att eventuellt en ökning av lånefonden skulle kunna ske rätt tidigt under år 1940 genom beslut vid lagtima riksdagen, för den händelse så skulle befinnas nödvändigt, borde det kunna anses tillräckligt, om fonden genom beslut vid innevarande års urtima riksdag uppbringades i ett totalbelopp av 2,200,000 kronor genom ett tillskott på 2,000,000 kronor på

sätt som beräknats i propositionen nr 1. Möjligheter skulle härigenom beredas till utlämnande av minst 1,100 lån. I och för sig är detta antal ej anmärkningsvärt stort i förhållande till landets motorfordonsbestånd, men man torde böra utgå ifrån att anskaffningen av gasgeneratoraggregat ej kan försiggå i alltför hastig takt. Det är nämligen att märka, att tillverkningskapaciteten för dylika aggregat inom landet hittills ej varit särskilt stor och att en viss tid måste förflyta, innan den hinner utbyggas i någon mera avsevärd grad.

Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har ansett, att räntefoten å ifrågavarande lån borde sänkas. Samma uppfattning synes göra sig gällande även inom *Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*. Sistnämnda utskott ifrågasätter också, om icke lån och bidrag till inköp av gasgeneratorer för gemensamhetsbruk skulle kunna utgå från jordbrukets maskinlånefond. *Chefen för armén* har tillstyrkt, att helt räntefria lån måtte beviljas.

Lantbruksstyrelsen har anförst:

Mot av kommittén föreslagna ändringar av bestämmelserna för erhållande av lån från lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift har lantbruksstyrelsen i huvudsak intet att erinra. Enligt styrelsens förmenande bör dock beträffande förräntningen av lån under den tid, det löper med ränta, gälla, att densamma skall — i likhet med vad härutinnan gäller angående lån från exempelvis jordbrukets maskinlånefond — ske efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot, vilken bör fastställas av Kungl. Maj:t och icke må understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en fjärdedels procent. Dessa grunder för fastställande av förräntningen torde bättre än de av kommittén föreslagna motsvara rimliga krav på en i möjligaste mån smidig anpassning av förräntningen efter det allmänna ränteläget.

Såvitt angår förslagen om anskaffande av generatorgasdrivna jordbrukstraktorer och vissa undersökningar beträffande sådana traktorer, må ur yttrandena här återgivas följande.

Lantbruksstyrelsen har anförst i huvudsak:

Kommitténs förslag, att minst två generatorgasdrivna traktorer måtte ställas till envar av 10 lantbruksskolors förfogande, vill lantbruksstyrelsen ur rent principiell synpunkt livligt förorda. Ökad kännedom om generatorgasdriftens möjligheter vid användning av jordbrukstraktorer synes nämligen vara starkt av behovet påkallad och skulle säkerligen på ett effektivt sätt kunna åstadkommas genom lantbruksskolornas försorg dels i samband med skolornas ordinarie undervisning och dels vid särskilt för ändamålet anordnade kurser. Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning böra emellertid ej endast lantbruksskolor utan i vissa fall även lantmannaskolor, som innehava demonstrationsjordbruk, utrustas med möjligheter att meddela undervisning i förevarande syfte. Särskilt med hänsyn till sådana trakter — exempelvis i Norrland eller andra landsdelar med långa avstånd — där avståndet till lantmannaskola icke är alltför långt men till lantbruksskola vida längre, synes en sådan utvidgning av förslaget vara nödvändig. Lantbruksstyrelsen vill vidare föreslå, att ett större antal skolor än det av kommittén förordade

eller 10 måtte sättas i tillfälle att använda generatorgasdrivna traktorer. Å andra sidan må framhållas, att flera för undervisning i förevarande slag av traktordrift lämpliga skolor redan torde förfoga över för undervisningen användbara traktorer. I sådana fall skulle statens medverkan erfordras endast till inköp och montering av för generatorgasdrift erforderligt aggregat. Vidare synes det tillfyllest, att varje ifrågakommande skola utrustas med en generatorgasdriven traktor. Lantbruksstyrelsen är icke nu beredd att närmare angiva vare sig det antal skolor, som med anlitage av statsmedel bör utrustas för undervisning i generatorgasdrift av traktorer, eller det antal nya för generatorgasdrift utrustade traktorer respektive aggregat för generatorgasdrift av traktorer, för vars anskaffande skulle erfordras statsanslag. Enligt preliminär uppskattning torde emellertid för ändamålet böra finnas tillgängligt ett anslag av omkring 150,000 kronor eller ett 50,000 kronor lägre belopp än kommittén föreslagit. Anslaget torde böra ställas till Kungl. Maj:ts förfogande att efter förslag av lantbruksstyrelsen disponeras för därmed avsett ändamål.

Mot vad kommittén föreslagit rörande fortsatt utredningsarbete i fråga om jordbrukstraktorer genom statens maskin- och redskapsprovningsanstalters försorg samt medelsanvisning för ändamålet finner lantbruksstyrelsen ingen anledning till erinran.

Statskontoret har ifrågasatt om icke anskaffningen av traktorer för lantbruksskolornas räkning lämpligen borde anstå intill dess de undersökningar, som kommittén funnit böra företagas genom maskin- och redskapsprovningsanstalternas försorg, blivit slutförda och lett till tillfredsställande resultat.

Riksförbundet landsbygdens folk samt *Värmlands läns* och *Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* ha avstyrkt förslaget att anskaffa traktorer till lantbruksskolorna, då de ansett, att tiden ännu icke vore mogen för en sådan verksamhet. *Lantbruksskoleföreståndarnas förening* har ansett det vara tillräckligt att vid varje lantbruksskola hölles allenast en sådan traktor. Denna uppfattning har också delats av *Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*, som dessutom rekommenderat, att 10 traktorer användes till ambulerande demonstrationer. *Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har uttalat, att två generatorgasdrivna traktorer borde anskaffas allenast till vardera av lantbruksskolorna i Ultuna och Alnarp. *Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*, som helt tillstyrkt förslaget i förevarande avseende, har förklarat sig intresserat av att prov med gasgeneratortraktorer anställdes vid sällskapets båda lantbruksskolor i Umeå och Malgomaj. Förslaget att vid lantbruksskolorna anordna särskilda kurser för utbildning av förare- och mekanikerpersonal till generatorgasdrivna motorfordon har avstyrkts av *riksförbundet landsbygdens folk* samt *Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*, vilka ansett tiden ännu icke vara mogen härför. *Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* däremot har föreslagit anordnandet av fyra dylika kurser, förlagda till lantbruksskolorna i Ultuna och Alnarp. Till dessa kurser borde uttagas två elever från ettvar

bushållningssällskap inom mellersta och södra Sverige eller sammanlagt 42 elever. Vidare borde, enligt utskottets förmenande, jordbrukskonsulenterna beredas tillfälle att skaffa sig kännedom om ifrågavarande slag av traktorer.

*Departements-
chefen.*

För att under den nu pågående krisen med dess svårigheter att erhålla motorbränsle underlätta övergången till generatorgasdrift av bilar, traktorer m. m. torde åtgärder böra vidtagas i syfte att förbättra möjligheterna att erhålla lån till anskaffande av gasgeneratoraggregat. På sätt gasgeneratorkommittén förordat synas i sådant syfte vissa ändringar i villkoren för lån ur förenämnda lånefond för inköp av gasgeneratorer böra vidtagas. Lån torde i överensstämmelse med vad kommittén föreslagit böra kunna beviljas intill ett belopp av 80 procent av anskaffnings- och monteringskostnaderna för aggregat av nu ifrågavarande slag. I enlighet med vad kommerskollegium yttrat torde bland de kostnader, till vilka hänsyn skall tagas vid lånebeloppets beräkning, även böra inräknas kostnaderna för ändring av motor och fordon, där sådan ändring är erforderlig. Högsta beloppet för varje lån synes böra höjas till 2,000 kronor. För närvarande uppgå kostnaderna för anskaffande av ett aggregat till 2,000—2,500 kronor. Vad angår räntan torde i syfte att i nuvarande läge bringa låntagarna erforderlig lättnad i lånevillkoren en sänkning böra ske från 4 till 3 procent. I övrigt synas mindre jämkningar av i huvudsak formell natur kunna vara påkallade i fråga om de nu gällande lånevillkoren. Amorteringstiden torde med hänsyn till att aggregatens livslängd är omkring fem år böra bibehållas vid samma tid. Kommitténs förslag om räntefrihet under de två första åren av lånetiden anser jag mig icke kunna biträda. Det bör beaktas, att under den första lånetiden de nya aggregaten icke torde komma att i någon större omfattning kräva kostnader för reparationer, och att under sådana förhållanden medgiva föreslagna lättnader i fråga om räntebetalningarna synes knappast motiverat. För att undvika att lån utlämnas i fall där generatorgasdrift icke lämpligen bör komma till användning bör på sätt kommittén förordat lånehandlingarna, innan lånen beviljas, underkastas granskning av teknisk sakkunskap på ifrågavarande område. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att på ändamålsenligaste sätt ordna frågan om institutioners och organisationers medverkan vid förevarande låneverksamhets bedrivande. Därest riksdagen lämnar sitt bifall till nu förordade förslag, torde Kungl. Maj:t sedermera böra äga utfärda erforderliga författningsbestämmelser.

För att kunna möta den ökade efterfrågan på lån från ifrågavarande fond, som torde bli en följd av den nu inträffade krisen, synes en ökning av fondens kapital böra ske. Ett belopp av 2,000,000 kronor torde böra anvisas för detta ändamål.

Såsom kommittén framhållit synes det under nuvarande förhållanden vara i hög grad önskvärt att erfarenhet erhålles rörande den praktiska användningen inom jordbruket av generatorgasdrivna traktorer. För vinnande av en mera mångsidig och samlad erfarenhet på detta område synes ändamålsenligt att i anslutning till vad kommittén föreslagit anskaffa ett antal jord-

brukstraktorer av ifrågavarande slag för vissa av lantbruksundervisningsanstalterna. Härvid torde vara lämpligt att såväl lantbruksskolor som lantmannaskolor ifrågakomma. Härigenom erhållas möjligheter till större urval av de platser där dylika traktorer kunna placeras. Genom att generatorgasdrivna traktorer knyts till nyssnämnda skolor vinnes, såsom jämväl kommittén framhållit, att eleverna vid skolorna bliva i tillfälle att lära sig deras skötsel samt erhålla erfarenhet rörande deras brukbarhet i lantbruket. Vid skolorna böra ävenledes för andra intresserade anordnas kortare demonstrationskurser i traktorernas skötsel och användning. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma vilka och huru många skolor som skola erhålla traktorer. Såsom lantbruksstyrelsen framhållit torde en del skolor ha traktorer, å vilka lämpligen kunna anbringas aggregat för generatorgasdrift. I dylika fall synes tillräckligt, att endast bidrag till sådant aggregat lämnas. Huruvida och i vad mån bidrag bör lämnas till skola, där behov av anskaffning av traktor redan förefinnes, oavsett nu ifrågasatta åtgärder, torde under beaktande av omständigheterna böra prövas från fall till fall. Vid varje skola torde i enlighet med vad lantbruksstyrelsen föreslagit i regel icke mer än en traktor böra placeras. Till följd härav kan en viss inskränkning av det föreslagna antalet traktorer ske, varjämte någon begränsning i för ändamålet erforderliga medel kan äga rum. För inköp av traktorer och aggregat samt för bidrag till demonstrationskurser torde böra beräknas det av lantbruksstyrelsen angivna beloppet, 150,000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma rörande beloppets användande för de olika ändamålen.

De av kommittén förordade undersökningarna rörande generatorgasdrivna jordbrukstraktorer torde böra snarast igångsättas. Kostnaderna härför, vilka uppskattats till 30,000 kronor, torde kunna gäldas från det under nionde huvudtiteln i riksstaten för budgetåret 1939/40 uppförda reservationsanslaget till åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle. Det torde, såsom statskontoret påpekat, böra övervägas, huruvida icke dessa undersökningar böra ha avslutats innan förut omförmälda traktorer och aggregat inköpas. Frågan härom torde jag sedermera sedan ytterligare utredning i frågan införskaffats få ånyo underställa Kungl. Maj:ts prövning.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna de av mig i det föregående förordade ändringarna i allmänna villkor och bestämmelser för lån från lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift;

dels till *Inköp av generatorgasdrivna jordbrukstraktorer* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under driftbudgeten, nionde huvudtiteln, anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 150,000;

dels ock till *Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/

Kungl. Maj:ts proposition nr 35.

40 under kapitalbudgeten, statens utlåningsfonder, anvisa ett
reservationsanslag av kronor 2,000,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda
hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt
förordnar, att proposition av lydelse, bilaga till detta
protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Allan Tigerschiöld.